Dossier ‘Gekkenlogger’

Samengesteld door Bart FM Droog,
Nederlands Poëzie Encyclopedie

Op 12 september 1915 ontdekt het Noorse stoomschip ‘Jonas Reid' 130 mijl van de Engelse kust het stuurloos dobberende Nederlands vissersschip de KW171 'Noordzee V', een haringlogger uit Katwijk. Aan boord tien krankzinnige opvarenden die in een uitbarsting van godsdienstwaanzin drie van hun collegavissers hadden vermoord.
Kranten uit 1915 berichtten over wat er gebeurd is, inclusief een interview met een van de opvarenden, de 13-jarige Arie Ros.

In later jaren kwam deze bizarre gebeurtenis af en toe weer in het nieuws - na de Tweede Wereldoorlog vooral door de dichtbundel Hellevaart (1946) van Johan W. Schotman, waarin op bijna filmische wijze verhaald wordt van de gebeurtenissen uit 1915, en de roman Waanzee (1999) van Robert Haasnoot.

Onderstaand de belangrijkste berichten - niet noodzakelijkerwijze in chronologische volgorde van verschijning, wel in chronologische volgorde van de gebeurtenissen.

Crew of madmen
Demented Dutchmen kill comrades
The Ballarat Courier (Australia), 22-11-1915

From Grimsby comes amazing reports of the entire crew of the Dutch fishing lugger Noordzee going mad and of a terrible fight, which resulted, it is believed, in three men

being killed. The Norwegian steamer Jonas Reid, outward bound from the Tyne, sighted a sailing vessel, apparently derelict about 130 miles from the English coast. The steamer bore down to the lugger, and it was seen that there were men on the deck signalling for help. Approaching nearer, it was seen that the craft was almost a wreck. All her canvas, spars, deck fittings, and hatches were missing, and aft there were pools of blood on the deck.

As far as could be gathered, some members of the crew had become demented. They had attacked the others on board, and there had been a general fight, in which three men were killed. One had had his head almost severed with a chopper, and another had been mutilated with a sheath knife.

The Norwegian streamer took the vessel in tow, and later communicated with a naval craft. The Dutchmen remaining on the lugger were put in irons, and the vessel brought to anchor off the Humber. The 10 surviving members of the crow included two boys, whose loss of reason is believed to be due to the horrible scenes they witnessed.

The local Netherlands Consul states that, in all probability the affair was the outcome of religious dementia, and this view is supported by the police. lndeed from the few intelligible remarks uttered by the men sufficient has been gleaned to indicate that the madness arose through belief that the vessel was full of devils.

There is no actual proof at present that three of the crew were butchered and their bodies thrown into the sea, except that the survivors declare that they killed the supposed victims as they were man-devils.

Een waanzinnige scheepsbemanning
Bataviaasch Nieuwsblad, 1 november 1915

Reuters bizondere dienst seinde, dat een Noorsch stoomschip Maandag, 13 Sept., aan den Humber tien man

van een Nederlandschen haringlogger aan wal bracht, die het schip in zee drijvend had aangetroffen. De mannen waren allen krankzinnig. Zij hadden het schip onttakeld en onderling blijkbaar ook gevochten, want drie leden der bemanning worden vermist. Men vermoedt, dat de oorzaak van het gebeurde godsdienstwaanzin is.

Volgens een bizonder telegram van Reuter uit Londen, meldde Lloyds uit Grimsby: Hier is het Hollandsch zeilschip *Noordzee* binnengesleept, waarvan het geheele dek van alle tuig, de zeilen, de donkeymachine en de luiken inbegrepen, ontdaan was.

De *Daily Chronicle* bevat de volgende bizonderheden omtrent de geheimzinnige geschiedenis van de Noordzee.

Den 13en Sept. werd uit Grimsby het bericht van een treurspel op zee aan boord van den Nederlandschen logger *Noordzee* vermeld.

Zondag. 12 Sept. werd op de Noorsche stoomboot *Jonas Reid* die van de Tyne kwam, een ontredderd zeilschip op ongeveer 130 mijlen van de Engelsche kust waar-genomen. De stoomboot voer er heen en de bemanning zag personen aan boord van het vaartuig, die om hulp riepen. Dichterbij gekomen werd geconstateerd, dat de logger bijna een wrak was. Alle zeilen, tuig, luiken, kortom alles, wat zich aan dek behoort te bevinden, was verdwenen en op het achterschip werden op dek plassen bloed gezien.

Voor zoover nagegaan kon worden, waren eenige leden der bemanning door drankmisbruik waanzinnig geworden. Zij hadden de overige manschappen aangevallen, waarop een algemeen gevecht ontstond, waarbij drie man gedood werden. Van een dezer drie was het hoofd door een bijlslag bijna van den romp gescheiden, terwijl een ander met een mes mishandeld was geworden.
De Noorsche stoomboot, nam het schip op sleeptouw en gaf later aan een oorlogsschip kennis van het geval. De aan boord van den logger gebleven Hollanders werden geboeid

en het schip bij de Humber voor anker gelegd. Volgens een andere lezing werd de logger op 130 mijlen afstands van Scarborough drijvende gevonden. Een klein bootje werd uitgezonden om een onderzoek in te stellen, waarbij bleek, dat de geheele bemanning, de schipper incluis, krankzinnig was. Zij werden aan boord van het stoomschip en met hun schip naar de Humber gebracht.
De marine-autoriteiten hebben de zaak ter hand genomen en ontdekten uit de scheepspapieren, dat er drie man ontbraken. De andere tien werden verhoord, waarbij bleek, dat de drie vermisten vermoord en overboord gesmeten waren. De politie te Grimsby verklaarde, dat de bemanning nog steeds in min of meer abnormalen toestand verkeert en onder gewapend toezicht aan boord van hun schip werd gehouden.

Een bizonder Reuter-bericht meldde nog, dat, volgens de bladen, de autoriteiten te Grimsby het onderzoek voortzetten. De verklaringen der lieden brachten hen tot de meening, dat de misdaad het gevolg is van godsdienstwaanzin. Eén man beweerde, Christus te zijn; hij was een half uur dood geweest en daarna herleefd met de opdracht het schip van duivels te bevrijden. Toen had men een duiveljacht georganiseerd, waarbij alle voorwerpen, waarin duivels konden huizen, overboord waren geworpen. Toen enkele ongelukkige matrozen door de duivels bezeten werden, werden dezen aangevallen en gedood en hun lijken overboord geworpen.

De justitie wacht op instructie, hóe verder met de krankzinnige moordenaars moet worden gehandeld.

De Nederlandsche vice-consul te Grimsby deelde mede, dat maatregelen zijn getroffen om de krankzinnige bemanning van den logger naar Nederland terug te zenden met het eerste van Grimsby uitgaande stoomschip. Men is van oordeel, dat die quaestie moet behandeld worden door de Nederlandsche autoriteiten. De zeelui zullen derhalve van het Noorsche stoomschip worden gehaald, zoodat dit de reis kan vervolgen.

De logger Noordzee, behoort aan de reederij “Noordzee Visscherij” te Katwijk, directeur de heer N. Haasnoot.

Vanwege het departement van buitenlandsche zaken is aan den Nederlandschen consul-generaal te Londen telegraphisch opgave verzocht van de namen der drie omgekomen leden der bemanning.

De namen van de omgekomenen zijn: P. van Duyn, stuurman, 28 jaar, gehuwd; J. Jonker, 33 jaar, gehuwd, K. Kuyt, 27 jaar.

Verder bevonden zich aan boord de schipper K. de Haas, 39 jaar, gehuwd, R. Ros, 43 jaar, gehuwd. P. v. d. Plas 34 jaar, gehuwd, L. Vlieland, 17 jaar, P. Heemskerk, 29 jaar, gehuwd, J. Kuyt, 16 jaar, W. Huwwaard en A. Vlieland, 28 jaar.

Het schip zelf wordt vastgehouden tot de bergingskosten zijn voldaan. Het is verzekerd bij de Onderlinge Verzekering-Maatschappij te Vlaardingen. In verband met dit drama wordt medegedeeld, dat er tien loggers van dien naam bestaan. Van deze behoort er één thuis in Vlaardingen, één in Maassluis, en acht in Katwijk aan Zee. Deze acht zijn gemerkt Noordzee I tot en met VIII.
Naar nader wordt gemeld, heeft het drama plaats gehad aan boord van den logger K.W. 171, de Noordzee V.

Het drama op de "Noordzee V"
Nieuwsblad van Friesland, 24-09-1915

Nog altijd verkeeren alle leden van de bemanning van den Katwijker haringlogger 'Noordzee V' in zeer overspannen toestand, met uitzondering van de beide jongsten, twee jongens van 13 jaar, wier toestand normaal is hoewel ze

natuurlijk wel degelijk onder den indruk zijn van het vreeselijke, dat ze bijgewoond hebben.

Het blijkt thans, dat de drie leden van de bemanning, die om het leven zijn gebracht, niet bij een vechtpartij zijn gedood, doch op drie verschillende tijdstippen vermoord werden, n.l. Woensdagavond, Donderdagmorgen en waarschijnlijk Donderdagmiddag. Volgens een bericht zouden aan boord van de “Noordzee V" een drietal stukken van een menschelijken schedel zijn gevonden, maar dit wordt van andere zijde tegengesproken.

De krankzinnigen zijn thans in drie groepen naar ons land vervoerd. De beide 13-jarige jongens, D. de Mol en A. Ros, zijn met het stoomschip “Caledonië" te Rotterdam aangekomen, vanwaar zij naar Katwijk zijn overgebracht.

Een verslaggever van 't Rott. Nbl. [Rotterdamschs Nieuwsblad] heeft een van de jongens, n.l. Arie Ros, een wat linkschen, een niet heel snuggeren indruk makenden jongen, gesproken en hjj deed zijn verhaal van de afschuwelijke gebeurtenis zoo rustig en leuk, of hij een of andere genoeglijke zeilpartij beschreef.

“Een van de mannen, Arie Vlieland, heeft den H. Geest gekregen en daarna nog 9 anderen, op één dag 5 tegelijk. Wij ook. Maar 3 van de mannen wouwen niet gelooven. Een van die drie, Klaas Kuijt, heeft een heel uur lang op het dek staan dansen. Wij waren omlaag om te schaften. Hij vertrouwde het niet en had al touw overboord gehangen, omdat hij begreep, dat ze hem overboord zouden willen gooien. Toen ging Arie Vlieland naar boven, pakte hem beet en sleepte hem op het dek. De anderen kwamen er bij en met z'n allen hebben ze hem overboord gegooid.

Dat was de eerste.

Er waren er nog twee. Piet van Duyn en Jacob Jonker, die ook van den duivel bezeten waren. Die twee hebben ze eerst den kop afgeslagen en toen zijn ze ook overboord gegooid.

In Grimsby hadden ze nog stukjes van de koppen aan boord gevonden."

— En hebben ze jullie geen kwaad gedaan? vroegen wij.

— Welneen, zei de jongen, wij hadden ommers ook den Heiligen Geest en die drie waren van den duivel bezeten.

— Hebben jullie ook meegedaan aan dat afmaken?

— Jawel; bij den laatsten hebben wij de dissels bovengebracht, dat zijn van die dingen om de haring te kuipen en daarmee hebben we ze afgemaakt.

— Vond je dat niet erg?

— Welneen, anders hadden ze ons afgemaakt. Daarna hebben we alles overboord gegooid, netten, luiken, zeilen en alles, nou, toen dreven we on-machtig rond, een heelen dag zonder eten.

— We vroegen den jongen [onleesbaar]

— Jawel, zei-die, maar we hadden toch niet gegeten.

— Was er veel drank aan boord?

— Neen, een klein vaatje maar en dat was toen we 4 weken [onleesbaar].

Te IJmuiden zijn vijf man aangebracht door het stoomschip "Prof. Buys" van Harlingen. 't Zijn de matrozen P. vd. Plas, T. Heemskerk, A. Vlieland, L. Vlieland en J. Kuyt.

De kapitein van de "Prof. Buys", aldus deelt het Hbl. [Handelsblad] mee, had den Nederlandschen consul gevraag een ziekenoppasser tijdens de reis mede te krijgen, doch dit werd niet toegestaan. Wel kreeg men vijf stel boelen mede om bij eventueel verzet te kunnen gebruiken. Voorts had de kapitein een geladen revolver bij zich, die

gelukkig niet gebruikt behoefde te worden, daar de mannen zich gedurende de reis zeer rustig gedroegen.

Onderweg mochten ze zich vrij op het schip bewegen. Al spoedig knoopte A. Vlieland een gesprek aan met den gezagvoerder, wien hij mededeelde, dat hij Christus was en dat hij op de "Noordzee" varende, des nachts plotseling wakker werd en toen met God gesproken had, die hem opdracht gegeven had het schip van duivels te zuiveren. Onmiddellijk is hij dan ook daarmede aangevangen.

Inmiddels waren L. Vlieland en Van der Plas wakker geworden, die mededeelden, dat zij dienzelfden nacht een roode ster gezien hadden en nu een ingeving hadden om Christus bij te staan bij het verrichten van zijn goddelijk werk. De overige leden van de bemanning waren nog ter ruste, toen zeilen, masten en touwwerk reeds vernield en overboord waren geworpen. Deze drie mannen zijn groote, zwaar gebouwde zeelieden en hadden blijkbaar door hun kracht veel invloed op de andere personen.

Om 8 uur des morgens bleek de geheele bemanning op drie na onder invloed van de drie aanvoerders te zijn gekomen. Allen togen nu aan het werk om het schip te zuiveren, zoodat na korten tijd niets anders overbleef dan 85 ton haring, die als voedsel dienen moest.

In drie leden van de bemanning had de duivel zijn woonplaats gekozen, dus moesten ook deze drie onschadelijk worden gemaakt. Eerst moesten zij bij wijze van straf op commando dansen en dan weder stokstijf blijven staan. Den daarop volgenden nacht werd een hunner het hoofd afgeslagen en vervolgens het lijk onder het zingen van psalmen over boord geworpen. De twee anderen weiden overdag met messen toegetakeld. Toen ook deze lijken in zee geworpen waren, nam het tiental plaats om een tafel beneden in het schip en werden gebeden aangeheven.

Een Noorsch stoomschip pikte toen de "Noordzee" op, die hulpeloos rondzwalkte. De bemanning werd aan boord

genomen, 'tgeen zonder verzet geschiedde. Aan boord van de "Prof. Buys" vroeg A. Vlieland den kapitein of deze een Bijbel bezat, daar hij bidden moest, doch aangezien deze niet aanwezig was, bad hij gebeden, welke hij uit het hoofd kende.

Voor het eten knielden zij allen en zongen in koor een psalm, den Heer dankende voor zijne ingeving. Toen de zon fel scheen, liep Vlieland naar het dek, en bleef met de oogen wijd open naar de zon kijken, zeggende: "Die kracht heeft God mij gegeven." Herhaaldelijk zeide Vlieland, dat hoe dichter hij bij de Nederlandsche kust kwam, hoe angstiger het hem om het hart werd.

Van der Plas zeide eenige malen, dat men hen voor moordenaars zou houden en dat er tien jaar op zat, doch dat zijn geweten zuiver was en hij geen schuld droeg.

Bij aankomst te IJmuiden werden de mannen geboeid naar het politiebureau gebracht. De leider van den troep, Vlieland, degene die zich zelf Christus noemde, wenschte echter niet geboeid te worden, en zei: "Ik ben reeds geboeid door God." Als een kind, zich vasthoudend aan den arm van een der poltiemannen, volgde hij de anderen, die zich uiterst kalm hielden en geen woord spraken.

Het vijftal is, na te IJmuiden door de justitie verhoord te zijn, onder politiegeleide naar Den Haag overgebracht.

Het drama van de "Noordzee".
De Telegraaf, 06-10-1915

"De ongelukkige logger", noemt de Katwijksche bevolking het vaartuig, waarop zich enkele weken geleden het ontzettende drama op de Noordzee heeft afgespeeld, en in dien naam ligt als het ware opgesloten hoe 't visschers dorpje over de bemanning denkt....

De binnenhaven langs, een trap op, de dijk , af, 'n straat en nog een straat, dan eindelijk staan we voor het groene poortje, dat de woning van schipper Klaas de Haas aan 't oog onttrekt.

"Of de vrouw thuis was", hadden we de buren gevraagd. 'n Meewarige hoofdknik en dan kwam, wat we op onzen tocht door Katwijk telkens en telkens weer te hooren kregen, verbazing over 't gebeurde; leedwezen met de gezinnen, die zoo zwaar getroffen zijn, die moeten dragen wat door een hoogere macht werd toebedeeld....

In het kleine, kraakzindelijke kamertje, heeft ze haar hart uitgestort, de arme, beklagenswaardige schippersvrouw.... Nooit had ze aan haar man iets bijzonders gemerkt. Hij kwam getrouw zijn godsdienstplichten na, ging stipt ter kerk; maar peinzen' over wat hem duister was, dat deed hij nooit. Een oppassend man, een trouwe vader voor zijn beide kinderen, een goed zeeman, bij de reeders zéér gezien. Sinds twee jaar voerde hij 't commando over den logger; voor de tweede maal was hij met deze zelfde bemanning ter haringvangst gegaan. "Ze konden het zoo goed samen vinden die eerste reis," zuchtte de vrouw en tranen welden in haar rood behuilde oogen. "Klaas was geen man, die twist en tweedracht velen kon. Als ik oneenigheid aan boord moest hebben," zei hij altijd, "bleef ik véél liever aan wal". En dat het nou zoo heeft moeten gaan, dat we na 16 jaar getrouwd te zijn, zóó van elkander moeten komen. God heeft ons zwaar beproefd. Zijn wil geschiede....

En verder voerde onze weg langs de murmelende zee, wier schoot oneindig veel geheimen bergt....

Arie Vlieland.... met huivering wordt te Katwijk die naam genoemd, met medelijden ook, want huizen niet in de kleine woning aan de zee een jonge vrouw, vier kleine kinderen, daar straks zelfs vijf? Ziet niet een arme weduwe zich van den kostwinner beroofd?

In het kamertje, waar aan den wand 't portret van den

stoeren, vierkanten zeeman de eereplaats inneemt, hebben ze hun leed verteld, die arme vrouwen; gejammer over het vreeselijke ongeluk, zoo plots gekomen. "De Heer heeft wonder boven wonder aan ons gedaan" had Arie dezer dagen nog naar huis geschreven, "Zijn Heilige Geest is in mij gevaren."

Zoo'n goede kerel was hij altijd geweest; een lobbes van een man; niet eens bijzonder kerksch, -want had hjj niet Zondags soms de preek verzuimd om bij de kinderen te blijven?

En 't Bijbellezen?" vroegen we.

Met starende oogen, die geen tranen meer hadden, keek de vrouw ons aan.

"Het Bijbellezen.,.. och dat ging niet best,- want Arie, ja, hij was wat dom.... hij las nog al gebrekkig.... neen, Bijbellezen heeft mijn man nooit veel gedaan. Maar goed dat-ie was; doodgoed. Zijn laatste cent voor mij en voor de kinderen. Den ochtend van zijn heengaan nog haalde hij een paar oude afgedankte klompen van den zolder; ze konden nog wel mee die reis en dan had ik 'wat geld voor een nieuw vloerkleedje, dat 'k graag hebben wou. Och Heere, Heere, waarom moest dit toch gebeuren. We hadden het best, en nu... de kinderen worden soms op straat al nagejouwd en niemand is er die voor ons zorgt"...

Toen ze zweeg, het bleeke, afgetobde vrouwtje, begon Arie's moeder te vertellen van haar reis naar Den Haag verleden week. Heftiger, steeds heftiger werd de woordenstroom der oude vrouw, wier diep gegroefd gelaat, omlijst door de Katwijksche kap, deed denken aan een vrouwenkop van d'een of anderen oud-Hollandschen meester.

Toen 'k er kwam in het huis van bewaring, hebben ze me 't eerst naar Leen gebracht, m'n jongste, zeventien....

"Och moeder", zeit-ie, "moeder, dat je hier nou nog komen

most, maar ik kan het niet helpen, waarachtig niet; ons Arie heeft het zoo gewild; en als we 't niet hadden gedaan, moeder, dan lagen we nou ook in zee. Hij was zoo kalm, mijn jongen, en och, hij schaamde zich zoo. Toen hebben ze me naar Arie gebracht, maar Arie, die stond te schreeuwen en te razen.

"Op mijn 29en verjaardag hab ik den Heiligen Geest ontvangen", zeit-ie: en ik zeg Arie, jongen, dat is de Heilige Geest niet geweest. En toen is ie gaan bidden, net een dominée, het klonk door 't heele gebouw. "Verlos ons van den booze," schreeuwde hij en sloeg zich op de borst en dan ineens weer zei ie tegen me: "Moeder, moeder, ik weet geen raad... 'k moet het alles uitmaken met den Heer.. O, moeder, mijn arme moeder, mijn arme kinderen...."

"Nou hebben ze hem naar Medemblik gebracht...." Snikken beletten haar het verder spreken, een droef, een innig droef tooneel.

We hebben nog meer van die tooneelen bijgewoond .... In alle huisjes der betrokkenen heerscht verslagenheid. De Katwijksche bevolking behoort niet tot het soort dat klaagt en jammert in het openbaar. De muren van de binnenkamer kennen slechts 't verdriet en daar ook trachten ze berusting te vinden in het geloof.

"De menschen zijn hier streng orthodoxe,"; werd ons van verschillende kanten verzekerd, "maar drijvers en dweepers zijn het' niet..."

We spraken den reeder van "De Noordzee". Hij ook schilderde de bemanning van den logger als brave, oppassende kerels, die zich nimmer te buiten gingen aan sterken drank (de schipper was zelfs zoo goed als geheel-onthouder), die steeds bij vorige gelegenheden tot in de kleinste onderdeelen hun plicht hadden vervuld. Toen de heer Haasnoot de eerste telegrammen in de dagbladen las, dacht hij aan een misplaatste grap, kwam geen oogenblik het denkbeeld bij hem op, dat wat daar stond geschreven als

bittere ernst moest worden beschouwd, tot "Buitenlandsche Zaken" hem telefonisch van het gebeurde op de hoogte bracht.....

Later heeft de heer Haasnoot nog een visschersman gesproken, die enkele dagen vóór het drama zich in al zijn afgrijselijkheid had afgespeeld, in volle zee door den logger werd gepraaid. Toen viel het den visschersman op, dat niet de schipper, maar Vlieland het commando had. Vlieland was het, die beval een boot te strijken en Vlieland ook deelde den ander mede, dat de laatsten der dagen gekomen waren en dat men op zijn mooi, wit scheepje naar Jeruzalem wou varen....

"Ik vertrouwde 't zaakje niet," vertelde de visschersman; "en ben met mijn netten naar een andere plek gegaan; maar te voren heb ik nog tegen den schipper gezegd: "Klaas, ga terug naar Katwijk; bij jullie is 't niet pluis."

Daar had de schipper toen wel ooren naar...

"'n Goed schip volk" noemde de grijze pre dikant de rampzalige bemanning, waarvan hij ieder lid sinds jaren heeft gekend. Ook hem is het gebeurde op "de Noordzee", een raadsel; van geen der mannen had hij ooit iets dergelijks verwacht; van Vlieland, een goede, nogal domme kerel, evenmin als van de rest. Tot de denkers en peinzers in den lande, heeft niemand hunner behoord.... Men zegt in Katwijk, dat Arie enkele jaren geleden op zee ook al een geesterverschijning heeft gehad.

De schipper, onder wie hij toen voer, had zich er afgemaakt met een: "Ja jong, nou mot er voor de haring gezorgd; dat bidden komt wel terecht."

Vlieland was toen héél spoedig weer gewoon gaan doen...

Deze keer schijnt hij in zijn plotseling losgebarsten waanzin den schipper en de anderen te hebben gebiologeerd...

"Bijgeloof, niet ongeloof, heeft deze men schen parten gespeeld," aldus de dominé, en hij sprak van den strijd door hem en zijne ambtsbroeders sinds vele, vele jaren tegen het diepgewortelde bijgeloof in de overigens bijzonder godsdienstige gemeente aangebonden.

In den beginne willooze slachtoffers in Vlieland's hand, gekomen onder de bekoring van de wartaal, die hij sprak, hebben de ongelukkigen op "de Noordzee" later wellicht uit vrees voor den bijzonder sterken, krachtigen kerel, zich naar de grillen van een krankzinnige gevoegd....

Ziedaar den uitleg, dien de Katwijkers geven aan een gebeuren, waarvan de juiste toedracht wellicht voor eeuwig een mysterie blijven zal.

Het einde van de "Noordzee V"

'VLAARDINGEN. ZEERAMPEN'
De Tribune, 20-07-1918

(...) Ook wordt langzamerhand de hoop opgegeven op de trawllogger IJm. 251 "Centrum", welk schip uitgerust voor een reis 14 dagen, uit IJmuiden vertrok op 28 Juni. Wel is het schip voor een tiental dagen nog gepraaid, doch waar het nu ver over tijd is, wordt het ergste gevreesd.

Aan het schip "Centrum" is nog verbonden het bekende drama op de Noordzee. Het voer destijds onder naam "Noordzee" vanuit Katwijk toen eenige opvarenden ten gevolge van godsdienstwaanzin een paar hunner kameraden op zee vermoordden. Aangezien te Katwijk uit bijgeloof geen menschen meer voor dit schip te vinden waren, besloot de reederij het naar elders te verkoopen.

De reederij Shamrock verliest hiermede in betrekkelijk korten tijd haar vierden logger, waarvan drie (IJm. 63 "Julia", IJm. 218 "Pluto" en IJm. 251 "Centrum") met man

ca muis. Van den vierden logger (IJm. 250 "Prosper") werden slechte drie opvarenden gered.

Veredelende invloed van het Christendom
Afgrijselijke dierenmishandeling in het vrome Katwijk
De Tribune, 25-02-1924

(K.) Weinig plaatsen in ons land zijn zóó christelijk als Katwijk. Niets is er 's Zondags geoorloofd. Zelfs de ververschingstenten op het strand zijn dien dag gesloten. Doormarcheerende A.J.C.ers zijn er mishandeld. De godsdienstwaanzin van enkele jaren geleden ligt nog in 't geheugen en staat niet op zichzelf.
In dit dorp, waar niets mag, zijn twee geoorloofde Zondagsvermaken: in kroegen zitten en publieke dierenmishandeling. Zondag aan Zondag was de bloem der jongelingschap bezig koeten, die in het kanaal een winterkwartier hadden gezocht, ten aanschouwe van een drom van belangstellenden met steenen dood te gooien. Gevolg van een en ander: ingezonden stukken in het Leidsche Dagblad, waarvan deze verbijsterende onthulling van een onder-wijzeres het toppunt is.
"Ik ben jaren te Katwijk geweest onder de jeugd; weet daar dus wel een beetje over mee te praten. De jeugd is er wreed, in en in-wreed voor dieren. Niet zelden heb ik jongens streng gestraft voor dierenmishandeling, wanneer het mij maar ter oore kwam. Zoo moest ik dit meermalen doen, omdat er zelfs jongens waren in mijn klas, die de vogelnestjes, met de arme jonge vogeltjes er in, levend verbrandden. Ja, het kwam vaak voor, dat zij van de jonge vogeltjes, die pas uitgekomen waren, de oogen uitstaken. Toen ik er een poosje was, deden "mijn" jongens daar gelukkig niet meer aan mee. Kan men zich wreeder mishandeling indenken? Daarvoor gingen zij in het voorjaar geregeld 's Woensdags en 's Zaterdags de duinen in. Ik weet de jongens nog bij de namen, zóó is mij dat bijgebleven. Vreeselijk! Honden en katten uit "aardigheid" verdrinken, schering en inslag. Meeuwen vangen en levend de pooten

uittrekken, den vogels touwen om de pootjes binden, ze dan laten wegvliegen, tot ze ergenss in bleven hangen en ze doodhongerden, eveneens.
Neen, er valt niets op te nemen voor de Kalwijksche jeugd.
Dezelfde geldt voor de ouderen; de kinderen zien het van de "groote" broers, die even hard meedoen. En door de ouders worden zij er nooit op gewezen: Vader is zelf wreed voor de huisdieren. (Ik spreek alleen van de jeugd, die op de Katwijksche scholen is.)"
De mensch is het eenige dier, tot zulke liederiijkheid in staat! Ziedaar nu de vruchten van een denkwijze, kil en hard en afgekeerd van al wat liefelijk is en schoon!
Laat de Katwijkers één, twee jaar onder dan invloed staan van het communisme en het is uit met zulke dingen!

"Zonaanbidders in Katwijk?"

In 1932 brak er enige commotie uit over vijf werkloze Katwijkse vissers die de duinen introkken voor bijbelstudie. Ze zouden staand in een kring de zon aanbidden en geclaimd hebben over water te lopen. Dat bracht de gebeurtenissen uit 1915 weer in herinnering. Meerdere kranten berichtten er over, zoals dagblad *Het Volk,* op 8 juni 1932:

Zie Delpher, **"Zonaanbidders in Katwijk?**
http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011116885:mpeg21:a0284

Frappant is dat volgens dit krantenbericht de gods-dienstwaanzin aan boord van de 'Noordzee V" was uitgebroken na drankmisbruik - iets wat een van de oogggetuigen (de 13-jarige Arie Ros) nadrukkelijk ontkende. Ook frappant is dat in het bericht staat: "Het verhaal van de "Noordzee V" wordt deze dagen te Katwijk veel naverteld." Van een taboe was kennelijk nog geen sprake, in 1932.

De boeken van Johan W. Schotman, 1941 en 1946

De dichter/psychiater Johan W. Schotman (1892-1976) kreeg tussen 1915 en 1920 ziektegeschiedenissen van enkele van de opvarenden van de 'Noordzee V' onder ogen. Deze opvarenden waren als patient opgenomen in het krankzinnigengesticht Endegeest (Oegstgeest).

J.W. Schotman, circa 1930

Hij merkte daarover op, in het naschrift van de dichtbundel *Hellevaart* (1946): "In al zijn zakelijke soberheid was dit verhaal zoo treffend en van zoo ontstellende suggestiviteit, dat ik de betrokken hoogleeraar vroeg, het relaas te mogen afschrijven voor letter-kundige doeleinden. Daar dit samenvattend rapport uit de patiëntenverhooren niets bevatte dan wat door de pers al reeds bekend was geworden, stond men mij dit zonder bedenken toe."

Schotman: "Ik bleef in dit gedicht getrouw aan de historische gegevens, met uitzondering van twee feiten. Dat zijn: de derde moord die aan boord gepleegd werd, en het opgepikt worden van het hulpelooze schip door een Noorschen koopvaarder, die het naar Grimsby sleepte, waar de krankzinnige bemanning werd geïnterneerd.

Later bleek, dat slechts één der opvarenden werkelijk krankzinnig was, de anderen waren door hem slechts geïnduceerd." (...)

"Het manuscript bleef lang onuitgegeven liggen, tot in 1934 Robert Neumann, die ik te Londen ontmoette, mij er op wees, hoezeer deze door een 'leider' geïnduceerde waanzin symbolisch was voor wat zich in Europa afspeelde. Hitler deed in het groot, wat Gelling [de naam waaronder Arie Vlieland in dit boek voorkomt] in 't klein deed. Toen de uitgever Breughel mij in 1941 verzocht, het gedicht in proza om te werken voor de Pleiaden-serie, gaf ik daaraan met heimelijke vreugde gehoor. Velen begrepen, wat Neumann begrepen had, de nazi's zelve ontdekten de verborgen symboliek niet..."

Thans wordt het oorspronkelijke gedicht zelve den lezers aangeboden. Misschien moge de zware, stroeve geestelijke sfeer waarin de handeling speelt een rechtvaardiging opleveren voor de uitermate gebonden vorm, die mij soms voor groote moeilijkheden stelde. Het was echter een voortdurende prikkel, den vorm door den inhoud te laten overwinnen; het schrijven was te meer een verkwikking gedurende eenzame dagen in het hart van China*, toen de vochtige zomerhitte mij deed verlangen naar Holland's koele wijde zee."

* Van 1921-1927 werkte Johan W. Schotman als arts in China.

De blinde vaart. Geïllustreerd door F. van den Berg. De Driehoek, Naarden, 1941. 67p. Plejadenreeks nr. 6.

Dit boek is een prozabewerking van het in de jaren '20 geschreven gedicht. Dat gedicht werd in 1946 uitgebracht:

Hellevaart, G. Kroonder, Bussum, 1946. 57 p.
Bayard-reeks nr. 11.

Nico Scheepmaker en de Katwijkse Gekkenlogger

In maart 1976, kort na het overlijden van Johan W. Schotman, bericht Nico Scheepmaker in zijn in vele kranten afgedrukte column 'Trijfel' over Schotman en over de gebeurtenissen uit 1915. Hij uit het plan om daar meer over te schrijven, maar doet dat niet, op verzoek van de jongste dochter van Arie Vlieland. Zie:

'Trijfel'. *Leeuwarder Courant*, 31-03-1976.
http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010620178:mpeg21:a0181

'Trijfel'. *Leeuwarder Courant*, 01-04-1976.
http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010620179:mpeg21:a0219

'Trijfel'. *Leeuwarder Courant*, 07-04-1976.
http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010620184:mpeg21:a0244

BUREAU DROOG
POËZIE & RESEARCH
www.bartfmdroog.com